

ANARKISMI JA POLITIIKKA

Veli-Jukka Närhi

ABSTRACT

Anarchism and Politics

The article deals with the attitude and relation of the anarchist tradition to politics. As far as the »old» anarchism, i.e. the anarchism of the nineteenth century, is concerned, the author makes reference to three theorists: Pierre-Joseph Proudhon, Michael Bakunin and Peter Kropotkin. The »new», anarchism after the Second World War, is represented mainly by Paul Goodman and Murray Bookchin. — What seems to be common to these anarchists is that they reject the state, which they see as a permanent division of human beings into rulers and ruled; moreover, they do not believe in state politics, which they consider to be above all an effort to get governmental power and then maintain it. The conclusions drawn in the article stem from the view that politics *tout court* is not the same thing as state politics, and that the anarchists do not reject politics as such. In fact, anarchists have maintained the tradition of the »polis» better than the state politicians. As the centralized states have more and more drifted from »politics» to »despotism», the anarchist mode of action against that despotism has become more and more the politics of free action(praxis) and free speech(lexis). In contrast to state politicians, anarchists have emphasized the importance of the ethical perspective. They have tried to form federations of autonomous, small-scale communities — in which politics is the business of all, not only of professional politicians — instead of large political units controlled from above.

»... olla epäpoliittinen ei tarkoita olla ilman politiikkaa: jokainen asenne, joka on enemmän kuin egoistinen, on siinä laajuudessa sosiaalinen, ja jokainen sosiaalinen asenne on poliittinen asenne.» (Read 1945, 11)

1. Mistä anarkismista tässä on kyse?

En aio seuraavassa »paljastaa» anarkismin »syvintä olemusta», vaan kohdistan tarkastelun Ranskan vallankumoukseen kulminoituneen taloudellisen, sosiaalisen ja poliittisen murroksen alulle panemaan anarkistisen ajattelun traditioon. Koetan selvittää anarkismin suhdetta politiikkaan ottamalla lähtökohdaksi historiallisen anarkismin edustajien kirjoitukset. Vaikka näkökulmani on sikäli rajattu, että viittaa vain sellaisiin ajattelijoihin, jotka eksplisiittisesti pitävät itseään anarkisteina, ei se poissulje sitä, että jotkut näistä anarkisteista näkevät anarkismin hyvin laajasti historian vapaudellisena ja vitaalisena ten-

denssinä. Amerikkalainen anarkisti *Paul Goodman* (Stoehr ed. 1979, 177) kirjoitti vuonna 1966, ettei ole mitään pysyvää asioiden tilaa, jota voitaisiin kutsua anarkistiseksi. Anarkismi on aina »a continual coping with the next situation». Näin Goodman painotti anarkistisen prinssiipin joustavuutta, epädogmaattisuutta. Hänelle esimerkkejä anarkismin todellistumisesta olivat mm. osakeyhtiöiden vapaa yritteliäisyys merkantilismin aikakaudella, vapaat kaupungit feodalismissa järjestelmässä, jeffersonistinen perustuslaki, progressiivinen kasvatus tai kansalaisoikeusliike.

Viime vuosisadalta lähtien on anarkismille yleensä ja useimmille anarkisteille erityisesti ollut tyypillistä tietty tavoitteiden ja ihanteiden ristiriitaisuus. Mainittakoon muutamia esimerkkejä. Anarkistit hyökkäävät kirjoituksissaan auktoriteettia vastaan, mutta tarkempi tutkiskelu paljastaa useimpien hyväksyvän jonkinlaisen luonnollisen pätevyysauktoiteetin ihanneyhteiskuntaansa. He myös tavoittelevat samanaikaisesti yhteisöllisyyttä ja yksilöllisyyden vapautta kehitystä. He eivät kiistä yksilön oikeutta käyttää väkivaltaa ulkopuolista pakkoa vastaan, mutta tuomitsevat järjestetyn, järjestelmällisen väkivallan. Anarkistit puolustavat luonnollista yhteiskuntaa keinoitekoista hallitusta vastaan, mutta eivät välttämättä sittenkään hylkää sellaista »hallitusta», joka perustuu epävirallisten sosiaalisten normien sisäistämiseen tai jossa käyttäytymisen sääntely on suunnittelematon yhteistulos yksityisistä päätöksistä, eivätkä »tarkoituksellistakaan» (deliberate) hallitusta, mikäli sen päätökset syntyvät kaikkien yhteisestä sopimuksesta, johon ketään ei pakoteta yhtymään.¹ Sangen yksimielisiä anarkistit ovat kuitenkin valtion vastaisuudessaan. Valtion olemassaolo merkitsee heille ihmisten pysyvää jakautumista hallitseviin ja hallittuihin ja tämän jaon ylläpitämistä pakkoauktoiteetin, keskitetyn, hierarkkisen hallinto-organisaation ja väkivaltakoneiston avulla.

Koska anarkistit hylkäävät valtion, eivät he voi hyväksyä politiikkaakaan, jos valtion ja politiikan katsotaan — mikä on yleisin ja itsestäänselvänä pidetty käsitys — liittyvän erottamattomasti yhteen. Olen kuitenkin katsonut aiheelliseksi epäillä tätä itsestäänselvyyttä. Pysin osoittamaan ensinnäkin, että anarkistit kyllä hylkäävät valtiollisen politiikan mutta eivät politiikkaa sinänsä; ja toiseksi, että anarkistien tarkoittama politiikka on ihmisten vapautta tai vapauttavaa toimintaa. Anarkismi näyttäytyy näin ainoana poliittisena filosofiana, joka ei ole samalla valtiollinen filosofia.

2. »Arche politikē» ja »arche despotikē»

Hannah Arendt on kirjoittanut antiikin poliksessa elämisen, poliittisena olentona olemisen merkinneen sitä, että yhteisistä asioista päätettiin sanojen ja vakuuttelun kautta, ei pakolla ja väkivallalla. Väkipalta, pakko ja käskeminen vakuuttelun sijasta olivat esipoliittisia tapoja käsitellä ihmisiä. Poliksessa elävät olivat keskenään tasavertaisia, vapaita eriarvoisuudesta, jaosta hallitseviin ja hallittuihin. »Bios politikos», jota luonnehti vapaa toiminta

(praxis) ja puhe (lexis), oli kaikesta pelkästään välttämättömästä tai hyödyllisestä erillinen, puhtaasti inhimillinen alue, jonka kanssa välttämättömyyden maailmaan kuuluvalla despotialla tai tyranniolla ei ollut mitään tekemistä. (Arendt 1965, 13 ja 24–33).

Valtiossa Arendtin kuvailema politiikka, vapaus jaosta hallitseviin ja hallittuihin voi olla mahdollista ainoastaan hallitseville, eli vain osalle ihmisiä. Tässä mielessä oli myös antiikin yhteiskunta valtiollinen yhteiskunta, vaikkei itse polista voitaisikaan pitää valtiona, koska sen sisällä kaikki olivat tasaverlaisia. Antiikissa dominaatio kohdistui orjiin ja naisiin, joita ei pidettykään täysin inhimillisinä olentoina. Arendt näkee »sosiaalisen» uhkana »poliittiselle» (Mt., esim. 28–29, 45–47 ja 59), mitä se onkin, jos sosiaalista pidetään välttämättömyyden osana poliittisen ollessa vapauden ja julkisuuden aluetta. Sosiaalinen ei kuitenkaan vaaranna politiikan vapautta valtiottomassa yhteiskunnassa, jossa sosiaaliset suhteet eivät ole herra—orja -suhteita ja jossa kaikki ovat yhtä lailla vapaita välttämättömyyden kahleista. Itse asiassa poliiksen ihanne saavuttaa kehityksensä huipun vasta silloin, kun kaikki ovat vapaita. Poliittinen vapaus ja vapaa politiikka ovat täydellisimmillään, kun vallitsee myös taloudellinen ja sosiaalinen vapaus. On kuvaavaa, että Arendtille byrokratia on »most social form of government» (Mt., 40), kun puolestaan esim. anarkisteille, jotka näkevät kaikessa organisaatiossa sosiaalisuudessa vapauden elementtejä,² byrokratia on mekaanista sosiaalisuutta, sosiaalinen kone ja nimenomaan siksi uhka vapaudelle. Arendt ei näytä erottavan julkisuuden aluetta valtiosta, mutta voidaan kysyä, eikö valtio ole julkisuuden aluetta vain harvoille hallitseville ja sen sijaan kielletty salaisuuden alue hallituille (Mt., ks. 60).

Kari Palonen on lähestynyt politiikkaa paljolti samoista lähtökohdista käsin kuin Arendt. Hänen mukaansa politiikka ymmärrettiin Aristoteleen aikana kaikkien asiaksi, ja tällöin tehtiin selvä ero politiikan (archē politikē) ja despotian (archē despotikē) välille. Tähän nojautuen Palonen määrittelee politiikan konfliktisuhteeksi politiikan subjektien välillä politiikan objekteista, joita ovat yhteiskunnalliset rakenteet ja erityisesti olemassaolevien rakenteiden muuttaminen. Ne, jotka eivät voi osallistua tähän muuttamiseen, ovat »ali-ihmisiä». Vaikka Palonen pitääkin politiikkaa todellisuuden aspektina, yhtenä näkökulmana todellisuuteen — hän siis hylkää sektoriteoria — ei hän hylkää valtiota, vaan luonnehtii sitä politiikan subjektien sen objektia koskevan konfliktin erityiseksi ilmenemismuodoksi. On sitten toinen asia, miten Palosen määritelmän mukaisen politiikan on mahdollista todellistua reaalissa valtiossa. (Palonen 1979, 26, 81–83, 86–87, 92–96, 100 ja 112).

Näkemyistä, että politiikka — kuten se antiikin Kreikassa ilmeisesti ymmärrettiin — on varsinkin modernissa kansallisvaltiossa suurissa vaikeuksissa, vahvistaa *Jürgen Habermas*. *Richard J. Bernsteinin* (1979, 185–188) mukaan Habermasin käsitys on, että antiikissa politiikka käsitettiin etiikan jatkeeksi, pyrkimykseksi »hyvään» ja »oikeaan» elämään. Poliitiikka oli vapaata ja oma-

ehtoista toimintaa (praxis), jonka tarkoitusta ei annettu ulkoa käsin ylhäältä. *Machiavellista* ja *Hobbesista* alkaen politiikka alettiin kuitenkin nähdä teknisenä kysymyksenä (techne),³ jolloin tiedon muuttamista käytännöksi pidettiin teknisenä ongelmana ja politiikka erotettiin moraalista. Poliitiikasta tuli ammattilaisten, »oikean järjestyksen insinöörien» asia, ja ihmisten keskinäisen praktisen toiminnan sijasta politiikka oli nyt »oikein laskettujen» sääntöjen, suhteiden ja instituutioiden tuottamista, ihmisten kontrollointia ja manipulointia.

Valtio on yhä lähempänä despotiaa ja kauempana politiikasta, jos yhdyimme käsitykseen, jonka mukaan ihmisen poliittinen »olemus» voidaan löytää ainoastaan täysin desentralisoidussa yhteiskunnassa, johon keskitetyn kansallisvaltion puitteissa tuskin päästään (Ks. Newton 1978, 165). Vapaan politiikan esteenä on myös poliittisen yhteisön suuri koko, ja valtiothan lienevät yleensä (aristotelisessä mielessä) liian suuria poliittisia yksiköitä. *Carl J. Friedrich* (1963, 130, 133 ja 139) on erottanut toisistaan yhteistyöhön (co-operative) ja käskyihin (directive) perustuvan työskentelytavan, jolloin edelliselle on tyypillistä vapaaehtoisuus ja jälkimmäiselle pakko. Ja hän on todennut, että mitä suurempi yhteisö tai organisaatio on, sitä suurempi taipumus sillä on hierarkiseen ja kooperatiivisen sijasta käskijyyteen nojaavaan »tyyliin», mikä aivan ilmeisesti sopii huonosti yhteen tasavertaisten vapaan toiminnan kanssa.

3. Anarkismi ja valtiollinen politiikka

Jos ajatellaan, ettei ole politiikkaa ilman valtiota ja ettei politiikka ole muuta kuin pyrkimistä valtaan⁴ ja vallan säilyttämistä, anarkistit hylkäävät politiikan kokonaan. Koska he usein myös itse ovat samastaneet politiikan valtiolliseen politiikkaan, ovat he päätyneet korostamaan apoliittisuuttaan tai antipoliittisuuttaan.

Ranskalainen *Pierre-Joseph Proudhon* suhtautui kielteisesti politiikkaan, silloin kun hän piti sitä taisteluna valtiollisesta vallasta. Hän oli vakuuttunut siitä, että kerran valtaan tultuaan ovat kaikki ihmiset samanlaisia: aina sama kilpailu auktoriteetista, sama epäluottamus kansaan ja sama järjestysfanatismi. Edustuksellinen demokratiakaan ei poista dominaatiota, sillä kun kansanedustajat tai presidentti on valittu, ovat he herroja, joita kaikkien muiden — alamaisten — on toteltava. Proudhon painotti sitä, ettei hän kuulunut mihinkään puolueeseen, koska kaikki puolueet, niin kauan kuin ne tavoittelevat valtaa, ovat poikkeuksetta vain absolutismin eri muotoja. (Proudhon 1970, 20 ja 54 sekä Proudhon 1969, 159 ja 172).

Proudhonin näkemys valtiollisesta politiikasta perustui omaan kokemukseen. Hänet nimittäin valittiin kesäkuun 1848 täytevaaleissa Ranskan perustuslakia säättävän kansalliskokouksen jäseneksi. Proudhon toivoi voivansa vaikuttaa niin, että kansalliskokous ja myös koko toimeenpanokoneisto rajoittaisivat omaa rooliaan eivätkä sekaantuisi millään tavoin yhteiskunnan taloudel-

liseen organisaatioon. Hän sai kuitenkin pettyä odotuksissaan, ja hyvin nopeasti hän tunsi itsensä alamaisista eristetyksi herraksi ja kirjoitti: »Siitä alkaen, kun olin asettanut jalkani parlamentaaraiselle Siinaille, olin lakannut olemasta yhteydessä joukkojen kanssa» (Proudhon 1970, 90 ja ks. myös Hyams 1979, 121 ja 130). On myös lopulta varsin ymmärrettävää, ettei perustuslakia säättävä kansalliskokous ollut sopiva paikka anarkistille, joka kuvaili toimintaansa valtiollisen politiikan areenalla mm. tähän tapaan: »Äänestin perustuslakia vastaan, en sen vuoksi, että se sisältää asioita, joita en hyväksy. Äänestin perustuslakia vastaan, koska se on perustuslaki» (Joll 1979, 55).

Valtiollisen politiikan tuomitsi Proudhonin tavoin myös venäläinen *Mihail Bakunin*. Hänelle politiikan maailma oli, valtion synnystä saakka, aina ollut rosvouksen näyttämönä. Poliittisen vallan ytimeksi Bakunin määritteli dominaation, sillä vaikka hallitus tänään koottaisiin antaumuksellisimmista demokraateista ja sosialisteista, niin jo huomenna he hänen mukaansa olisivat auktoriteettiperiaatteen palvojia, riistäjiä ja sortajia. Valta ei säästäisi turmelukseltaan edes parhaimpia, älykkäimpiä ja kyvykkäimpiä, eikä mikään ole ihmisen henkilökohtaiselle moraalille niin vaarallista kuin toisten käskeminen ja hallitseminen. Bakunin kohdisti myöhemmin hyvinkin osuvaksi osoittautuneen profeettallisen kritiikkinsä erityisesti »kansan valtiosta» ja »proletariaatin diktatuurista» unelmoiville, muttei unohtanut myöskään porvarillista demokratiaa. Valtiollisia vaaleja hän kuvaili farssiksi. Vaalien jälkeen on kaikki taas entisellään: kansa palaa kahleisiinsa ja porvaristo voittoja kokoamaan. Vaalien välillä äänestäjät tuskin edes tapaavat edustajiaan. Referendumiakin Bakunin piti petoksena: kansalla ei ole tarpeeksi tietoa eikä aikaakaan tutkia kutakin asiaa riittävän perinpohjaisesti. Ihmiset tuntevat kylläkin lähiympäristönsä asiat, ja siksi kunnalliset äänestykset heijastavat valtiollisia vaaleja paremmin kansan mielipidettä ja tahtoa. (Dolhoff ed. 1980, 134, 144—145 ja 221—223).⁵

Suhtautumisessa valtiolliseen politiikkaan ei edeltäjistään poikennut myöskään *Pjotr Kropotkin*. Hän saattoi tosin nähdä anarkistit osana »vallankumouksellista puoluetta», mutta tällä hän ei tarkoittanut puoluetta tavanomaisessa merkityksessä vaan valtion ulkopuolista, hyvin erilaisista piireistä ja ryhmistä koostuvaa oppositioliikettä (Ks. Miller ed. 1970, 134). Osallistumista parlamentaariseen politiikkaan Kropotkin ei kannattanut. Edustuksellinen hallitusjärjestelmä oli kyllä osoittanut tärkeytensä autokratian vastaisessa taistelussa, mutta parlamentti oli kaikesta huolimatta kykenemätön ratkaisemaan lukemattomat yhteisölliset ongelmat, sovittamaan yhteen monenlaiset intressit. Kropotkin uskoi edistykseen, mikä merkitsi hänelle kulkemista desentralisaation suuntaan, jolloin tavoitteena oli, että hallituksen tehtävät voitaisiin antaa vapaasti muodostettujen ryhmien hoidettavaksi. Niistä perusteista, joilla hän hylkäsi valtion ja sen politiikan, antaa erinomaisen kuvan seuraava nykyisinkin ajankohtaiselta tuntuva sitaatti, jossa korostetaan sitä, ettei modernin kansallisvaltion ongelmana ole suinkaan sosiaalisen alueen kasvu vaan sosiaalisuuden tuho, kun valtio vie yksilöiltä ja heidän luonnollisilta yhteisöiltään kaikki sosiaaliset tehtävät:

»Elämme nykyisin lähekkäin tuntematta toisiamme. Kokoonnumme vaalipäivänä: kuuntelemme ehdokkaan valehtelua tai mielikuvituksellisia vakuutuksia ja palaamme kotiin. Valtio huolehtii kaikista julkista mielenkiintoa herättävistä kysymyksistä; yksin Valtion tehtävänä on katsoa, ettemme vahingoita naapurimme etuja, ja jos se epäonnistuu tässä, pahan hyvittämiseksi rangaistaan meitä.

Naapurimme kuolokoon nälkään tai murhatkoon lapsensa — se ei ole meidän asiamme; se on poliisin asia. Tuskin tunnette toisianne, mikään ei yhdistä teitä, kaikki pyrkii vieraannuttamaan teidät toisistanne, ja kun ette löydä parempaa keinoa, pyydätte Kaikkivaltiasta (aikaisemmin Jumala nyt Valtio) tekemään kaiken, mikä on hänen vallassaan, sen estämiseksi, etteivät antisosiaaliset intohimot saavuta korkeinta huippuaan.» (Baldwin ed. 1970, 140).⁶

Mitä tulee koko Proudhonin ja Bakuninin inspiroimaan anarkistiseen liikkeeseen, niin kokoontuessaan vuonna 1872 Saint-Imierissä oman internationaalinsa perustamiseksi antiautoritaariset voimat vahvistivat linjakseen, että proletariaatin ensimmäinen tehtävä oli poliittisen vallan tuhoaminen. Viimeisessä kokouksessaan viisi vuotta myöhemmin Saint-Imierin internationaali sinetöi anarkistisen kannan politiikkaan: oli taisteltava kaikkia poliittisia puolueita vastaan (Woodcock 1979, 229—238). Linjastaan anarkistit ovat pitäneet melko johdonmukaisesti kiinni. Erityisen tärkeänä poikkeamana sietää mainita muutaman anarkistin osallistuminen vuonna 1936 pystytettyyn Espanjan tasavallan hallitukseen sen jälkeen, kun anarkistit olivat auttaneet tasavaltalaiset voittoon vaaleissa luopumalla aktiivisesta abstentionismistaan (Ks. esim. Joll 1979, 232—234 ja 244—248).

Varsinainen anarkistinen joukkoliike kaatui Espanjan sisällissotaan, mutta myöhemminkin anarkistit ja heidän ryhmänsä ovat karttaneet valtiollista politiikkaa. He ovat pyrkineet luomaan pyramidiorganisaatioiden sijasta sellaisten yksilöiden ja ryhmien verkostoja, jotka tekevät itse päätöksensä ja kontrolloivat kohtaloaan. Puolueet on hylätty hierarkkisina miniatyyrivaltioina, joiden tehtävä on vallan valtaaminen eikä purkaminen — mitä anarkistit tavoittelevat. Vastustaessaan politiikkaa anarkistit ovat vastustaneet nimenomaan »power-structured» suhteita (Ks. Ward 1973, 19—23; Bookchin 1971, 196 sekä Wieck 1979, 138—155). Kunnallisiin tai paikallisiin vaaleihin jotkut anarkistiryhmät ovat ottaneet osaa. Paras menestys lienee saavutettu Hollannin kunnallisissa vaaleissa vuonna 1970, kun »provojen» perilliset »peikot» (kabouters) keräsivät mm. Amsterdamissa 11 % äänistä (de Jong 1971, 168).

Jos nyt politiikka määritellään pyrkimiseksi valtiolliseen valtaan ja tuon vallan käyttämiseksi, voidaan David E. Apterin (1971, 1) tavoin julistaa, että fundamentaalisinta anarkismissa on sen antipoliittisuus, anarkismi ei siis tarjoa minkäänlaisia poliittisia ratkaisuja. Erityistä huomiota jotkut tutkijat ovat kiinnittäneet anarkististen periaatteiden ja politiikan sovittamattomaan ristiriitaan. Irving L. Horowitz on (1970, 589—591) todistellut anarkistien tosin pyrkivän poliittisen vallan valtaamiseen, mutta korostaessaan alituisen liikkeen vallankumouksellisen tilan tärkeyttä anarkismi joutuu hänen mukaansa väistämättä ristiriitaan poliittisten vaateiden — järjestyksen ja stabiilisuuden — kanssa. Täten anarkismin on sitouduttava antipolitiikkaan, mikä Horowitzin

mielestä vie lopulta mahdollisuudet kehittää strategioita, jotka voisivat johtaa anarkistiseen yhteiskuntajärjestykseen. *Robert Michels* (1968, 325—328) on puolestaan tunnustanut anarkistien olleen ensimmäisiä, jotka ymmärsivät puolueorganisaation hierarkkiset ja oligarkkiset seuraukset. Anarkistit ovat vältäneet vallan turmelevan vaikutuksen, koska he eivät ole perustaneet puolueita. Heillä ei ole näin ollen ollut tarjottavana houkuttelevia asemia organisaatiossa, eikä anarkismin polku ole vienyt myöskään parlamentaariseen kunniaan. Mutta Michelsinkin puute on se, ettei hän erota politiikkaa valtiollisesta politiikasta. Hän kirjoittaa anarkistien alistavan itsensä »autoritarianismin laille» heti, kun he jättävät puhtaan filosofian ja ryhtyvät mihin tahansa poliittiseen toimintaan.

4. Anarkistinen politiikka

George Woodcock (1979, 27) on ymmärtänyt anarkismin poliittisuuden todetessaan, että tietoisuus taistelun tarpeellisuudesta ja tarpeesta ottaa käytännön askeleita yhteiskunnan vapauttamiseksi tuo anarkismin politiikan maailmaan. Hän näyttää käsittävän anarkistisen politiikan pikemminkin juuri vapauttavaksi kuin vapaaksi toiminnaksi: hallittujen on vaikea toimia vapaasti.

Anarkisti Proudhonin vankka periaate oli, ettei työväenluokan tulisi millään tavoin osallistua parlamentaarisen hallituksen toimintaan. Mutta toisaalta hän kuitenkin puhui työväenluokan poliittisesta kapasiteetista, jolla hän tarkoitti sitä, että ihmiset ovat tietoisia itsestään yhteisön jäseninä, vahvistavat tästä tietoisuudesta syntyvän idean (keskinäisyys) ja pyrkivät sen realisoimiseen, mikä tapahtuu federalismin kautta. Valta nousee siis alhaalta, sen perusta on yhdistyneissä luonnollisissa ryhmissä. Proudhonin mielestä yhteiskunnallinen edistys saattoi olla vain pienten, keskinäisen kunnioituksen ehdoilla elävien ryhmien käytännön taloudellisen ja sosiaalisen yhteistoiminnan aikaansaannosta (Mt., 132 sekä Joll 1979, 63—64). Tarkoittaessaan valtiolliselle politiikalle vaihtoehtoista politiikkaa hän ei erottanut taloudellista ja sosiaalista toimintaa poliittisesta: politiikka ei kaipaa erillistä instituutiota eikä yhteiskunnan yläpuolella olevaa valtaa. Enemmän kuin toiminnan lopputuloksena hän näki vapauden jatkuvana vapautusprosessina, praktisena vasta- ja vaihtoehtokulttuurin luomisena.

Bakunin kehitteli eteenpäin Proudhonin ajatuksia poliittisesta (siis samalla sosiaalisesta ja taloudellisesta) organisaatiosta. Hän kaavaili Internationaalista, johon kaikkien ammattialojen ja elinkeinojen työntekijät liittyisivät, uuden yhteiskunnan perustaa, valtion korvaavaa organisaatiomuotoa, johon ei sisältyisi mitään virallista auktoriteettia tai poliittista (tässä so. valtiollista) valtaa, ei mitään etuoikeuksia, herruutta tai keinoitekoisia määräyksiä. Vallankumouksen jouduttamiseksi Bakunin katsoi vielä tarvittavan rajoitetumpaa salaista ja yleismaailmallista yhdistystä, joka levittäisi ideaa vallankumouksesta ja auttaisi sitä siten puhkeamaan. Vaikka hän tarkoitti tällaista yhdistystä todetessaan, että »meidän on oltava näkymättömiä luotseja, jotka ohjaavat vallan-

kumousta», hän painotti kaiken johtamisen ja ohjaamisen epävirallisuutta (Dolgoff ed. 1980, 154—155, 180—181 ja 248—257).⁷ Bakunin on nähty joskus (Ks. esim. Nomad 1948 tai Pyziur 1955) Leninin edelläkävijänä, mutta tätä tulkintaa voidaan tuskin pitää oikeana jo pelkästään siksi, että bakuninistinen avantgarde on kovin kaukana keskitetystä, hierarkkisesta ja staattisesta bolševikki-puolueesta, jonka tavoitteena on ensin vallata valtiollinen valta ja sitten kaikin keinoin säilyttää se.

Kropotkinille anarkistinen politiikka oli sosiaalisen vallankumouksen valmistelua ja toteuttamista. Valmistelu oli ulkoparlamentaarisista agitaatiota, ja itse vallankumouksessa poliittinen aspekti ruumiillistui vapaana ja riippumattomana kommunistisena kommuunina. Kropotkin katsoi, että todellisesta politiikasta saatiin aavistus esim. Pariisin kommuunissa keväällä 1871, kun kaikki puhuivat yhteisistä asioista, kun kaikki olivat sielullaan ja ruumiillaan mukana tulevaisuuden suunnittelussa. Vallankumous kuitenkin keskeytyi, osittain siksi, että ihmiset jättivät aloitteellisuutensa vaaleihin — joita Kropotkin tosin luonnehti siihen astisen historian vapaimmiksi. Takaiskuista huolimatta hän oli vakuuttunut siitä, että ennen pitkää sosialistisia periaatteita vastaava uusi poliittisen organisaation muoto toteutuisi, ja se olisi desentralisoidumpi ja itsehallinnollisempi kuin edustuksellinen hallitusjärjestelmä koskaan voisi olla. (Baldwin ed. 1970, 162—165, 184—185 ja 239—240).⁸

Monet marxilaiset katsovat, että anarkisteista poiketen Marx ei hylännyt politiikkaa, vaan tahtoi muokata sen uudelleen, laajentaa sen merkitystä ja ulottuvuutta (Ks. esim. Thomas 1980, 12). Tosiasiassa myös anarkistit, tietoisesti tai tiedostamattaan, ovat pyrkineet repolitisaatioon, ehkäpä radikaalimmin kuin ne marxilaiset, jotka edelleen puhuvat »valmennetuista kaadereista», »etujoukkopuolueesta», »proletariaatin diktatuurista» jne. (Ks. Bookchin 1971, 173—220). Anarkistit näkevät todellisen politiikan elämänä, joka on yhteistoimintaa yksilöiden ja ryhmien laajemman itsemääräämisen saavuttamiseksi. He eivät tavoittele valtiollista valtaa katsoessaan, ettei yksilön mahdollisuutta ohjata omaa kohtaloaan milloinkaan voida antaa lahjana ylhäältä, vaan se on otettava alhaalta käsin (Capouya 1979, 104—106).

Amerikkalainen *Paul Goodman* on ollut toisen maailmansodan jälkeen tärkeimpiä anarkistisia politiikan uudelleen muokkaajia. Hän — kenties Bakuninista tai Kropotkinista poiketen — näyttää onnistuneen välttämään »Horowitzin umpikujan» kirjoittamalla, ettei vapaa yhteiskunta voi olla vanhan järjestyksen korvaamista uudella, vaan vapaan toiminnan alueen laajentamista, kunnes se kattaa suurimman osan sosiaalista elämää. Poliittisessa toiminnassa, jota Goodman tarkoittaa, tavoitellaan luonnollisen konfliktin kautta yksimielisyyttä (yleensä anarkistit hyväksyvät myös avoimen äänestyksen). Hän olettaa, että jos konfliktin osapuolet pyrkivät yhteiseen hyvään (huom. eettinen aspekti), ei synny elektoraalista jakoa eikä vallan tavoittelua. Kairilla on yhtäläinen mahdollisuus vaikuttaa päätökseen, mutta on luonnollista, että jotkut ovat muita enemmän kiinnostuneita kulloinkin käsiteltävästä asiasta ja tuntevat sen paremmin. Yksimielisyys ei tällöin edellytä

sitä, että jokainen ilmaisee kantansa, vaan sopimus voi syntyä »kuin varkain» (by default). Poliittinen toiminta alkaa poliittisesta aloitteesta, ja sillä Goodman ymmärtää mitä tahansa sosiaalista aloitetta, joka ei ole sosiaalista rutiinia, kohtaa aluksi vastustusta ja jonka on löydettävä tie hyväksymiseen. (Stoehr ed. 1979, 2 ja 36–42).⁹

Goodman käyttää normaalipolitiikan (normal politics) käsitettä, jolla hän viittaa toiminnallisten intressien ja intressiryhmien luontaisiin suhteisiin yhteisössä. Normaalipolitiikka liittyy ihmisen ja ihmisyyhteisön eläviin toimintoihin — biologisiin, sosiaalipsykologisiin (psychosociological), sosiaalsiin. Niillä on hyvin vähän tekemistä abstraktin ulkoapain pakottavan vallan kanssa, jonka olemassaolo, kuten Goodman huomauttaa, merkitsi antiikissa tyranniaa. Kun politiikka valtiossa on irrallaan kaikista luonnollisista toiminnoista, kun hallitus on yhteiskunnan itsenäinen instituutio ja kun valtaan pääsy on sosiaalinen hyve sinänsä, niin normaalipolitiikan yhteiskunnassa poliittiset instituutiot ovat tarkoituksellisia sosiaalisia kokeiluja ja hallitus tavallisten kansalaisten eksistentiaalinen akti. (Goodman 1965, 34–37 ja 180).

Murray Bookchin, joka ei kenties yhtä selväsanaisesti kuin Goodman pidä anarkistista toimintaa nimenomaan poliittisena, esittää kuitenkin valtiolliselle politiikalle samantapaista vaihtoehtoa. Hän katsoo, ettei vapautta voida luovuttaa ihmisille vallankumouksen lopputuloksena, eikä vapaata yhteisöä voida luoda myöskään lainsäädännöllä, vaan sen on kasvettava esiin spontaanisti: anarkistinen praxis ei ole ulkoisesti manipuloitu vaan sisäinen, »orgaaninen» prosessi. Anarkistisen toiminnan perustana ovat pienet läheisten ystävien ryhmät (affinity groups), joissa jokapäiväiset ihmissuhteet ovat yhtä tärkeitä kuin yhteiskunnalliset päämäärät ja joissa ei ole tilaa eliiteille tai poliittisille manipulaattoreille. Nämä ryhmät eivät osallistu valtiollisiin vaaleihin tai lähetä anomuksia viranomaisille, vaan valitsevat strategiakseen suoran toiminnan, jonka tarkoituksena on edistää »massojen» individuaatiota: ihmiset lakkaavat olemasta »kansa» ja saavuttavat omatoimisuudellaan vallan omaan elämäänsä. (Bookchin 1971, 19–21, 45–46, 218 ja 231–233).

Käsitellessään vapauden muotoja Bookchin korostaa varsinkin kansankokousperinteen merkitystä historiassa. Jossain muodossa kansankokous ruumiillistui klaani- ja heimoyhteisöissä, antiikin Ateenassa (ecclesia), keskiajan ja renessanssin kaupungeissa tai Ranskan vallankumouksen sektioissa. Bookchin katsoo, että Ateenan poliittisessa yhteisössä todella hoidettiin yhteisiä asioita. Ei ollut ammattipoliitikkojen luokkaa, ei byrokratiaa eikä Rooman senaatin kaltaista elintä, joka yksin ymmärsi valtion salaisuudet. Hän näkee-kin ecclesian kansankokousorganisaation karkeana mallina desentralistiselle yhteiskunnalle. Sektio on puolestaan karkea malli siirtymisessä keskitetystä poliittisesta valtiosta desentralistiseen yhteiskuntaan. Bookchin ihaillee Ranskan vallankumouksen sektioita, joiden keskinäisiä suhteita ei välittänyt mikään hierarkkinen struktuuri ja joissa ei ollut ammattibyrokraatteja, vaan yhteisön

asiat hoidettiin yhteisesti varsinaisen työpäivän jälkeen. Hyvin selvästi Bookchin näyttää siis pyrkivän repolitisaatioon, jonka taustalta löytyy libertaarisen vallankumoustradition ohella myös antiikin polis. (Mt., 155—165).

5. Mitä tuli osoitetuksi?

Olen toivoakseni pystynyt osoittamaan, ettei ole itsestäänselvää, mitä politiikka on, eikä siis sekään, mikä on anarkismin suhde politiikkaan. Joka tapauksessa anarkistit hylkäävät valtiollisen politiikan, koska näkevät valtiossa ruumiillistuvan jaon hallitseviin ja hallittuihin, ja tahtovat korvata hierarkisten ja oligarkkisten puolueiden valtopolitiikan pienten ryhmien vapauttavalla politiikalla, jonka keskeisenä tavoitteena on yksilöiden ja heidän ryhmänsä laajempi itsemäärääminen.

Kun valtiollinen politiikka on vieraantunut yhä etäämmälle vapaan toiminnan ja puheen politiikasta, sellaisena kuin se Aristoteleen Kreikassa käsitettiin, niin anarkistinen politiikka on säilyttänyt paremmin poliiksen perinteen. Moraalinen perspektiivi on ollut keskeisellä sijalla anarkistien toiminnassa, mutta mekaanisen valtiokoneen politiikka on samastunut kontrollointi- ja manipulointitekniikkaan, jonka toimivuuden takaa viime kädessä pikemminkin despotiaan kuin politiikkaan viittaava väkivaltakoneiston olemassaolo. Poliittiseksi yksiköksi suuressa valtiossa dominaatiota voidaan tuskin välttää: politiikasta huolehtivat ammattipoliitikkojen eliitit¹⁰ suurimman osan »kansasta» pysyessä »ali-ihmisinä», joiden poliittinen vapaus on säännöllisin väliajoin järjestettävissä vaaleissa legitimoida vallitseva järjestys. Anarkistit sen sijaan tähtäävät pienten yhteisöjen federaatioihin, joissa kaikki osallistuvat ilman välittäjiä päätöksentekoon ja joiden kumouksellisessa elämässä sosiaaliset rakenteet ja suhteet muuttavat jatkuvasti muotoaan. Vastoin valtiollista käytäntöä niissä ei kiirehdiä heti äänestämään, vaan politiikan subjektien välisen konfliktin annetaan ratketa luonnollisesti. On kuitenkin syytä todeta, että vaikka anarkistinen politiikka olisikin »vapauttavaa» ja valtiollinen »tukahduttavaa», niin toistaiseksi anarkismin poliittinen merkitys on ollut enemmän sanallisessa negaatioissa kuin konkreettisessa uuden luomisessa: ihmiskunta on hankkinut poliittisen kokemuksensa pääasiassa abstraktin vallan valtiollisilta areenoilta.

Viitteet

¹ Donald McIntosh on (1978, 239—272) mielenkiintoisella tavalla todistellut mm., että anarkia on itse asiassa yksi hallitusmuoto, »hallitusta ilman politiikkaa». Hänen analyysinsä on kuitenkin yksipuolinen, koska hän samastaa politiikan valtiolliseen valtopolitiikkaan.

² Herbert Read (1954, 180) näkee tietyn vapauden siemenen jo yksinkertaisten organismien spontaanisuudessa ja autoplastisuudessa. Murray Bookchin puolestaan kirjoittaa (1971, 21 ja 93), että spontaanisuus yhteiskuntaelämässä lähenee luonnon spontaanisuutta ja tarjoaa pohjan ekologiselle yhteiskunnalle. Huoli vapauden puolesta yhdistää hänet toisaalta Arendtiin. Bookchin toteaa mm., kuinka välttämättömyyden maailma oli ovelasti turmellut vapauden ihanteen, kun massatyöttömyys 1930-luvulla teki työstä ja sen sosiaalisesta organisaatiosta sosialistisen propagandan pääteemat. Ei puhuttu enää ihmisten raadannasta vapautumisesta vaan vaadittiin »työtä kaikille».

³ Tässä voidaan viitata Markku Lahtelaan (1980, 36): »Minä en lopulta enää varsinaisesti vihannutkaan niitä tapattamiani vastustajia; ei ammatimainen puutarhuriakaan varsinaisesti vihaa tuhoeläimiä, joita hän tappaa — ongelma on muuttunut eettisestä ja emotionaaliseen puhtaasti tekniseksi.»

⁴ Arendtilla (1965, 200—203) on mielenkiintoinen käsitys vallasta. Hänen mukaansa valta on se, mikä pitää ihmiset yhdessä (kun toiminnan hetki on ohi), se mikä pitää julkista aluetta yllä ja se, mitä ihmiset pitävät »hengissä» pysymällä yhdessä. Valta on kaikille yhteistä, eikä tyrannia — tyranni on erillään alamaisista ja he puolestaan eristettyjä toisistaan pelon ja epäluulon kautta — ole valtaa vaan pakkoa. Tyrannia hävittää politiikan, eli yhdessä toimimisen ja puhumisen, ja estää vallan kehittymisen. (Jos nyt pakko ja väkivalta ovat valtion tunnusmerkkejä, voidaan kysyä, voiko itse asiassa olla olemassakaan valtiovaltaa.)

⁵ Viite koskee seuraavia Bakuninin kirjoituksia: *Federalism, Socialism, Anti-Theologism* (1867) ja *Representative Government and Universal Suffrage* (1870). Jo varhemmastakin kirjoituksesta, *Revolutionary Catechism* (1866), mt., 76—97, ilmenee, että Bakunin kannatti yleistä äänioikeutta, kunhan valtio ensin korvattaisiin autonomisten kommuunien federaatiolla.

⁶ Sitaatti on Kropotkinin kirjoituksesta *Anarchism: Its Philosophy and Ideal* (1896). Sitaatista käy ilmi, että Kropotkin kyllä näkee »vakuuttelun» ja »puheen» osaksi valtiollista politiikkaa, mutta tämä puhe on tyhjää puhetta, korulauseita: valtiollinen todellisuus on vieraantumista, holhousta, oma-aloitteisuuden menettämistä, ja viimein totelevaisuuden varmistaa valtiollinen terrori. Ks. myös Kropotkinin kirjoitusta *Anarchist Communism: Its Basis and Principles* (1887), mt. erit., 49—51.

⁷ Viite koskee seuraavia Bakuninin kirjoituksia: *The Program of the International Brotherhood* (1869), *Letter to Albert Richard* (1870) ja *The Program of the Alliance* (1871).

⁸ Viite koskee seuraavia Kropotkinin kirjoituksia: *Revolutionary Government* (1882) ja *Modern Science and Anarchism* (ensim. versio vuonna 1901 ja lopullinen 1913). Ajatus ulkoparlamentaarista agitaatiosta tulee hyvin esille hänen artikkelistaan *Le gouvernement représentatif* (Kropotkine, *Paroles d'un Révolté*, 169—212).

⁹ Viite koskee seuraavia Goodmanin kirjoituksia: *Reflections on Drawing the Line* (1945) ja *Unanimity* (1945).

¹⁰ Alex Comfort on kirjoittanut (1950, 61—63) eliittiryhmistä, että niistä tulee helposti vastuuttomia: lainsäätäjät ei pysty arvioimaan lain vaikutusta, koska ei ole vastuussa sen toimeenpanosta, ja toimeenpanija kiertää vastuun vetoamalla siihen, että tottelee vain käskyjä.

Lähteet

Apter, David E.: *The Old Anarchim and the New — Some Comments, Anarchism Today*, ed. by David E. Apter and James Joll, MacMillan, London and Basingstoke 1971, s. 1—13.

- Arendth, Hannah: *The Human Condition*, The University of Chicago Press, Chicago and London 1965 (1958).
- Bakunin, Michael: Federalism, Socialism, Anti-Theologism (1867), *Bakunin on Anarchism*, ed. by Sam Dolgoff, Black Rose Books, Montreal 1980 (1973), s. 103—147.
- : Letter to Albert Richard (1870), Dolgoff ed., s. 178—182.
- : Representative Government (1870), Dolgoff ed., s. 219—224.
- : Revolutionary Catechism (1866), Dolgoff ed., s. 76—97.
- : The Program of the Alliance (1871), Dolgoff ed., s. 244—258
- : The Program of the International Brotherhood (1869), Dolgoff ed., s. 149—159.
- Bernstein, Richard J.: *The Restructuring of Social and Political Theory*, Methuen & Co, London 1979 (1976).
- Bookchin, Murray: *Post-Scarcity Anarchism*, Ramparts Press, San Francisco 1971.
- Capouya, Emile: The Red Flag and the Black (1969), *Contemporary Anarchism*, ed. by Terry M. Perlin, Transaction Books, New Brunswick 1979, s. 93—107.
- Comfort, Alex: *Authority and Delinquency in the Modern State — A Criminological Approach to the Problem of Power*, Routledge and Kegan Paul, London 1950.
- Friedrich, Carl J.: *Man and His Government — An Empirical Theory of Politics*, McGraw-Hill, New York et al. 1963.
- Goodman, Paul: *People or Personnel — Decentralizing and the Mixed System*, Random House, New York 1965.
- : Reflections on Drawing the Line (1945), *Drawing the Line — The Political Essays of Paul Goodman*, ed. by Taylor Stoehr, E. P. Dutton, New York 1979 (1977), s. 2—10.
- : Reflections on the Anarchist Principle (1966), Stoehr ed., s. 176—177.
- : Unanimity (1945), Stoehr ed., s. 36—45.
- Horowitz, Irving Louis: A Postscript to the Anarchists, *The Anarchists*, ed. by Irving Louis Horowitz, Dell, New York 1970 (1964), s. 581—603.
- Hyams, Edward: *Pierre-Joseph Proudhon — His Revolutionary Life, Mind, and Works*, Murray, London 1979.
- Joll, James: *The Anarchists*, Methuen, London 1979 (1964).
- deJong, Rudolf: Provos and Kabouters, Apter and Joll eds., s. 164—180.
- Kropotkine, Pierre: *Le gouvernement représentatif*, Paroles d'un Révolté, Marpon & Flammarion, Paris nouv. ed. (1. p. 1885), s. 169—212.
- Kropotkin, Peter: Anarchism — Its Philosophy and Ideal (1896), *Kropotkin's Revolutionary Pamphlets*, ed. by Roger N. Baldwin, Dover, New York 1970 (1927), s. 115—144.
- : Anarchist Communism — Its Basis and Principles (1887), Baldwin ed., s. 46—78.

- : *Modern Science and Anarchism* (1901), Baldwin ed., 146—194.
- : *Revolutionary Government* (1882), Baldwin ed., 237—250.
- Lahtela, Markku: *Hallitsija*, Gummerus, Jyväskylä 1980.
- McIntosh, Donald: *The Dimensions of Anarchy, Anarchism* (NOMOS XIX), ed. by J. Roland Pennock and John W. Chapman, New York University Press, New York 1978, s. 239—272.
- Michels, Robert: *Political Parties — A Sociological Study of the Oligarchical Tendencies of Modern Democracy*, Free Press, New York 1968 (1911).
- Miller, Martin A. (ed.): (P. A. Kropotkin) *Selected Writings on Anarchism and Revolution*, M.I.T. Press, Cambridge (Mass.) and London 1970.
- Newton, Lisa: *The Profoundest Respect for Law — Mazar's Anarchy and the Political Association*, Pennock and Chapman eds., s. 160—166.
- Nomad, Max: *The Evolution of Anarchism and Syndicalism — A Critical View, European Ideologies — A Survey of 20th Century Political Ideas*, ed. by Feliks Gross, Philosophical Lib., New York 1948, s. 328—342.
- Palonen, Kari: *Mitä politiikka on? — luonnos politiikan tutkimuksen perusteiksi*, Jyväskylän yliopisto, valtio-opin laitos, julk. no. 36—1979.
- Proudhon, Pierre-Joseph: *Bekennnisse eines Revolutionärs*, Rowohlt, Reinbek bei Hamburg 1970 (1849).
- : *General Idea of the Revolution in the Nineteenth Century*, Haskell House, New York 1969 (1851).
- Pyziur, Eugene: *The Doctrine of Anarchism of Michael A. Bakunin*, Marquette University Press, Milwaukee 1955.
- Read, Herbert: *Anarchy and Order — Essays in Politics*, Faber & Faber, London 1954.
- : *The Politics of the Unpolitical*, London 1945 (1943).
- Thomas, Paul: *Karl Marx and the Anarchists*, Routledge and Kegan Paul, London et al. 1980.
- Ward, Colin: *Anarchy in Action*, Harper & Row, New York et al. 1973.
- Wieck, David Thoreau: *The Negativity of Anarchism* (1975), *Reinventing Anarchy — What Are Anarchists Thinking These Days?*, ed. by Howard J. Ehrlich et al., Routledge and Kegan Paul, London et al. 1979, s. 138—155.
- Woodcock, George: *Anarchism — A History of Libertarian Ideas and Movements*, Penguin Books, Harmondsworth 1979 (1962).